

AASTAARUANNE 1999

I. Üldist

1802. a. asutatud Tartu Ülikooli Raamatukogu tegutseb 1997. a. kinnitatud põhikirja järgselt rahvus- ja riikliku universaalse teadusraamatukoguna. Tartu Ülikooli struktuuris oli ta rektor prof. Jaak Aaviksoo vastutusalas.

Tartu Ülikooli nõukogu 28. mai 1999. a. otsusega nr. 47 muudeti ja täiendati 28. aprillist 1995. a. kehtinud ülikooli põhikirja, mille raamatukogu puudutav peatükk kõlab nüüd järgmises sõnastuses:

III. 3.2. Teadus- ja arendusasutus

§ 75

Teadus- ja arendusasutus on ülikooli asutus, mille põhikirjajärgseks tegevuseks on teadus- ja arendustegevus ja mis on registreeritud vastavalt teadus- ja arendustegevuse korralduse seadusele.

III. 3.2.1. Tartu Ülikooli Raamatukogu

§ 76

Raamatukogu on ülikooli asutus, mille ülesanne on:

- 1) tagada informatsioonile vaba juurdepääs teavikute ja inforessursside kogumise, töötlemise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise kaudu;*
- 2) aidata kaasa Eesti kultuuri säilimisele, luues rahvustrükiste täieliku kogu, säilitades, kogudes ja tehes kättesaadavaks teadus- ja kultuuriloolist väärtust omavad arhivaalid ning osaleda rahvuslike inforessursside loomises;*
- 3) raamatukogu- ja infoteadusalane teadus- ning arendustegevus.*

§ 77

Raamatukogu tööd juhib viieks aastaks avaliku konkursi korras ülikooli nõukogu poolt valitud direktor. Raamatukogu kõrgeim otsustuskogu on raamatukogu nõukogu.

Ülikooli nõukogu istungil 25. juunil 1999. a. vaadati läbi ja otsusega nr. 51 kinnitati Tartu Ülikooli arengukava aastani 2005, milles raamatukogu kohta on öeldud järgmist:

3.20.

Ülikool arendab raamatukogu kui avatud, universaalset raamatukogu ja kultuuriloolist arhiivi ning teeb seejuures koostööd teiste analoogiliste asutustega Eestis ja mujal maailmas.

Raamatukogu juhtisid direktoritena Peeter Olesk (kuni 15.03.) ja Toomas Liivamägi (tehnoloogiadirektor kuni 28.03., direktori kt. alates 29.03., direktor alates 01.07.), teenindusdirektor Mare-Nelli Ilus (alates 17.05.) ja majandusdirektor Heiki Epner.

1999. a. tulud olid kokku 35 637 100 kr., sellest saadi riigilt 34 011 200 kr. ja muudest allikatest 1 625 900 kr. Kulud olid kokku 35 637 100 kr., sellest komplekteerimine 9 542 600 kr., palgafond 14 144 100 kr., kommunaalteenused 1 810 300 kr., põhivarasse

investeeriti 7 955 700 kr., sealhulgas kapitaalremondiks 7 000 000 kr. Raamatukogu lõpetas eelarveaasta 1,5-miljonilise puudujäägiga, mida tasandasid omavahendite (aasta sissetulek jõudis 0,7 miljonini) jäägid. Tänu ELNET Konsortsiumi liikmeks olekule said võimalikuks investeeringud infotehnoloogiasse.

1999. aasta peamisteks märksõnadeks olid **INNOPAC ja koostöö tihendamine ülikooliga**.

II. Töötajad

Seisuga 1. jaan. 1999 oli raamatukogus 298,25 ametikohta (334 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 227,5 ametikohta (251 töötajat), abipersonali 70,75 ametikohta (83 töötajat).

Aasta jooksul koondati 11,75 raamatukogunduslikku töökohta ja aasta lõpus oli täitmata 0,75 abipersonali ametikohta. Seisuga 31. dets. 1999 oli raamatukogus 285,75 ametikohta (326 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 215,75 ametikohta (242 töötajat), abipersonali 70 ametikohta (84 töötajat). Seega töötas aasta lõpus 8 inimest vähem kui aasta alguses.

Raamatukogunduslikust personalist oli ülikooliharidusega 174, rakenduskõrgharidusega 5 ja keskharidusega 63 töötajat. Raamatukogundusharidusega oli 36 inimest, neist 27 oli ülikooliharidus, 5 rakenduskõrgharidus ja 4 keskharidus. Teaduskraad oli seitsmel töötajal.

Direktor Peeter Olesk kandideeris 12. märtsi EV Riigikogu valimistel ja sai Riigikogu IX koosseisu liikmeks. Avaliku konkursi korras ja TÜ nõukogu otsusega nr. 58 25. juunist valiti uueks direktoriks endine tehnoloogiadirektor Toomas Liivamägi. Ülikooli nõukogu 43 liikmest hääletas võistlevate kandidaatide poolt vastavalt: T. Liivamäe poolt 31 liiget, prof. Aadu Musta poolt 9 liiget, Toivo Jullineni poolt 2 liiget.

Tehnoloogiadirektori ametikoht kaotati. 17. maist taastati teenindusdirektori ametikoht, millel asus tööle Mare-Nelli Ilus. Tema tööülesanneteks on raamatukogu teeninduse juhtimine ja arendamine järgmistes valdkondades: kogude kasutamine, lugejate andmebaas, teatme- ja infoteenindus, elektrooniliste ressursside ja auviste kättesaadavaks tegemine, raamatukogudevaheline laenus ja dokumenditeenistus, vajalike juhendmaterjalide väljatöötamine, raamatukogu teenindustoimkonna töö juhtimine, raamatukogus läbiviidavate lugejauuringute koordineerimine, oma vastutusala piires koostöö arendamine väljaspool raamatukogu jne.

Raamatukogusisese konkursi korras valiti Mare-Nelli Ilusa asemel uueks peavarahoidjaks Kersti Jalas. Peavarahoidja põhiülesanneteks on varade kaitse- ja ühtsete hoiutingimuste tagamise kõrval raamatukogu varade säilituspoliitika väljatöötamine ja sellealase koostöö arendamine väljaspool raamatukogu.

1999. a. moodustati raamatukogus kaks uut ametikohta. Peaspetsialist kataloogimise alal Elsa Loorits (alates 01.06.) vastutab kõikide elektronkataloogis olevate TÜR-is loodud kirjete korrektsuse ja reeglitele vastavuse eest. Põhja-Ameerika ülikoolide teabekeskuses töötav Marvi Pulver hakkas alates 1. märtsist nõustama raamatukogu arendus- ja koostööprojektide juhte nii projektide koostamisel kui ka vajaduse korral nende elluviimisel. Ta otsib, kogub ja edastab informatsiooni projektide ja koostöövõimaluste kohta.

Personali tööülesannete ülevaatamise tulemusena ajakohastati aasta lõpuks 60% raamatukogundusliku personali ametikirjeldustest.

III. Struktuur

Aruandeaastal alustati raamatukogu struktuuri korrastamisega. Lihtsustamaks ja kiirendamaks teavikute teekonda lugejani ühendati raamatukogus komplekteerimine ja kataloogimine kui tööprotsessid, kuna need on infosüsteemist INNOPAC tingituna tihedamini seotud kui kunagi varem. 1. juunist moodustati komplekteerimis-, kataloogimis-, perioodika-, vana raamatu ja rekataloogimisosakonna baasil neli osakonda: väliskirjanduse (juh. Kertu Uri), kodumaise kirjanduse (juh. Kristina Pai), retrokataloogimise (juh. Katrin Kaugver) ja liigitamisosakond (juh. Helgi Laanes). Kodumaise kirjanduse ja väliskirjanduse eraldamise ja vastavate osakondade loomise tingis vajadus tööprotsesse optimeerida — mõlema kirjanduse komplekteerimisel ja kataloogimisel on oma spetsiifika. Osakonnad teevad nüüd uute teavikutega nende ilmumisaastast sõltumata kõik tööd — tellivad, võtavad arvele ja kataloogivad. Kõikide kaartkataloogide konverteerimine elektronkataloogi koondati eraldi osakonda. Endine liigitamisector (kataloogimisosakonna koosseisus) nimetati iseseisvaks osakonnaks, kuna liigitamisel ja märksõnastamisel on elektronkataloogis tunduvalt suurem kaal kui kaartkataloogide loomise perioodil. Planeeritud remondi edasilükkumise tõttu ei saanud uued osakonnad kahjuks tööd alustada nii, nagu oli kavatsatud.

Sügis-talvel alustati ka hügieeni- ja restaureerimisosakonna töö reorganiseerimist ennistuskeskuseks. Avaliku konkursi keskuse juhataja kohale võitis raamatukogu restauraator Ene Sarap, kes alustas detsembris koostöös raamatukogu direktoriga keskuse töömudeli väljatöötamist ja meeskonna moodustamist.

Alates 20. septembrist on raamatukogul viies filiaal — biomeedikumi raamatukogu. Vastvalminud biomeedikumis (Ravila 19) alustasid uue raamatukogu loomist praktiliselt tühjalt kohalt juhatajana Helju Vaidla ja vanemraamatukoguhoidjana Ruth Teder.

Aasta jooksul nimetati ümber veel kaks osakonda. Jaapani riigi poolt finantseeritud kaasaegse keeleklassi valmimisega laienes fonoteek, mis 1. märtsist tegutseb muusika- ja keeleõppekeskusena (juh. Avo Kartul). Alates 20. septembrist nimetati andmetöötlusosakond töö sisust lähtudes ümber infosüsteemide teenistuseks.

IV. Infotehnoloogiline arendustöö

Raamatukogu infotehnoloogilist arengut võib vaadelda lähtuvalt kolmest põhisuunast.

1) Raamatukogu kohtvõrgu edasiarendus

Raamatukogu kohtvõrk arendati aasta jooksul välja sellise tasemeni, mis võimaldas septembris käivitada integreeritud raamatukogusüsteemi INNOPAC lugejateenindusmooduli. ELNET Konsortsiumi vahendusel hangiti vajalikud võrguvahendid (SuperStack II Switch 1000, 3 tk.), mille põhikoormus langeski lugejateenindusele. Samuti ELNET Konsortsiumi vahendusel hangiti raamatukogusse 21 uut võrgutöökohta (Pentium 150 personaalarvutid). See hange võimaldas arvutitöökohtadega varustada lugemissaalide teeninduspunktid, hoidlad, olukord paranes ka trükiste töötlusosakondades. Oluline täiendus töökohtadele sai võimalikuks aasta lõpupoolel saanud Soome humanitaararvutite näol, tegemist on 486-protsessoriga personaalarvutitega, kokku paigaldati neid 22. Paranesid väljatrüki võimalused, standardiks muutus laseprinteril tehtud väljatrükk.

2) Integreeritud raamatukogusüsteemi INNOPAC kasutusala laiendamine

1999. aastal rakendati raamatukogus integreeritud raamatukogusüsteemi INNOPAC uus versioon (*Release 12*). Seoses sellega lahenesid mõningad INNOPAC-i kasutamiseiga seotud probleemid (programmiväljatrukid, Windows-platvormil töötav kataloogimismoodul GUICAT). Paraku jäi mitu probleemi (venekeelset teksti toetav WWW-moodul, venekeelsete kirjade väljatrukk jt.) siiski edasisi lahendusi ootama. Kõige suuremaks uuenduseks oli lugejateenindusmooduli käivitamine ja trükiste elektroonilise laenutamise algus — eelduseks raamatukogu lugejate andmebaasi korrastamine, trükiste laenutamise korra, laenutähtaegade ja viiviste ühtlustamine (ka neid probleeme tuleb lugeda infotehnoloogilisteks). INNOPAC-i laenusmoodul rakendati alates septembrist, esialgu piirdus mooduli kasutamine üksnes kojulaenutusega. Samas töötati välja ka põhimõtteline mudel kogu raamatukogu laenutuse üleviimiseks elektroonilisele kujule 2000. aastal.

Laenusmooduli kõrval töötati välja töötlusosakondade infotehnoloogiline mudel, selle väljatöötamise käigus ilmnisid mitmed võimalused trükiste töötlusprotsessi optimeerimiseks. Lahendusena pakutigi välja variant loobuda raamatukogus eraldiseisvatest komplekteerimis- ja kataloogimisosakondadest, saabuvad trükised sisestatakse elektronkataloogi kohe täiskirjetena. Sellise lahenduse eelduseks on piisavalt väljaarendatud kohtvõrgu ja piisava arvu võrgutöökohtade olemasolu. Aasta lõpuks need tingimused täideti.

Väga oluliseks tuleb pidada integreeritud raamatukogusüsteemi rakendamist mitme TÜ allasutuse raamatukogus. Lisaks kirjespetsiifilistele eeldustele (bibliograafilise kirje standardi ühtlustamine) ja koolitus- ning väljaõppeprobleemidele, on see laiendamine seotud nii riist- kui ka tarkvaraliste tehniliste probleemidega. Osutus vajalikuks luua INNOPAC süsteemi kliendistandard — algselt kasutati sellena *shareware* tarkvara *NetTerm*, alates aasta teisest poolest aga mindi üle vabavaraprogrammile *TeraTerm*, millele lisati spetsiifilised vene tähti sisaldavad kirjatüübid ja spetsiaalne parameetrifail. Uus klienditarkvara võimaldab lahendada ka mitmeid väljatrukiga seotud probleeme.

3) Väljaõpe ja kasutajakoolitus

Jätkus töötajate üldkoolitus töötamiseks integreeritud raamatukogusüsteemiga INNOPAC. Varasemaga võrreldes pöörati suuremat tähelepanu avalikule lugejakataloogile ning teenindusmooduli ja avaliku kataloogi seostele. Samal ajal jätkus spetsiifiline kataloogijakoolitus, seda hakati üha rohkem rakendada ka TÜ erialakogude töötajatele (väljaõppe viis läbi Lilia Külv). Raamatukogu sisearvutivõrku loodi eraldi rubriik INNOPAC-iga seotud probleemide käsitlemiseks.

V. Komplekteerimine

1999. a. eraldati trükiste hankimiseks 9,5 miljonit krooni, mis oli tunduvalt suurem summa kui eelmisel, 1998. aastal (7,0 miljonit krooni). Selle summa eest peab raamatukogu aga lisaks trükistele ostma ka andmebaase, ribakoode, turvaribasid ning katma RVL-i kulud. Aasta eelarvest tuli tasuda eelmise aasta välisperioodika tellimisest tekkinud võlg 1,2 miljonit krooni, mis omakorda vähendas trükiste hankimiseks ettenähtud summat.

Niisiis ei olnud 2,5-miljoniline raamatuostusumma tõus piisav katmaks eelnevatest aastatest tekkinud eelarveauku ega ka seoses INNOPAC-i käivitumisega järsult suurenenud vajadust ribakoodide järele. (Kõige probleemsem ongi komplekteerimissummade pidev kõikumine, mis välistab igasuguse planeerimise ja kogude süsteemse arendamise.) 1999. aastal asetati põhirõhk trükiste ostmiseks eraldatud summa võimalikult optimaalsele kasutamisele. Sellega tehti algust juba 1998. aasta lõpus, kui raamatukogu koordineeris ajakirjade tellimusi teiste Eesti raamatukogudega. See töö tähendas eelkõige informatsiooni hankimist ja seda loomulikult ka ülikooli piires. Ülikooli erinevates erialakogudes ja õppetoolides on trükiseid, mille olemasolust nii raamatukogul kui ka laiemal lugejateringil puudub igasugune informatsioon. Tänu uuele infosüsteemile INNOPAC on tekkimas raamatukogude võrk ning koondkataloog, mis võimaldab vältida (üli)kallite teavikute dubleerimist mitte ainult Tartu, vaid ka kogu Eesti ulatuses.

Koostöö ülikooli erialakogudega muutus tunduvalt laiemaks (seni piirdus koostöö vaid raamatukogu ametlike filiaalidega). Kuni vaieldakse referenttuuri loomise mooduste ja võimaluste üle, otsustati kasutada kontaktisikutena raamatukogu ja teaduskondade vahel just erialakogude töötajaid. Koostöö raames sai võimalikuks senisest täpsemalt kindlaks määrata ostetavate trükiste optimaalne eksemplaarus ja reageerida kiiremini õppejõudude soovidele.

Esimest korda osteti võrgulitsensid teadusandmebaaside (56) ja elektrooniliste ajakirjade (1459) kasutamiseks kogu ülikooli arvutivõrgus. Nõudluse väljaselgitamiseks korraldati enne ostmist erinevate firmade ja kirjastajate andmebaaside ja elektrooniliste ajakirjade tutvustusi, s.o. nende tasuta kasutamist teatud aja jooksul (*ISI Web of Science* (1974–1999), kirjastuse *Elsevier* elektroonilised ajakirjad, *Cambridge Scientific Abstracts*, *Academic Search Elite*). Suuremate võrguandmebaaside ostmisel on konsulteeritud teiste teadusraamatukogudega.

Tellimuste edastamise kiirendamiseks avati raamatukogu koduleheküljel link komplekteerimissoovi saatmiseks elektroonilisel teel, mida paraku keegi ei kasutanud. Pisut paremini on kasutatud INNOPAC-i vastavat võimalust.

Komplekteerimispõhimõtete ja kogude arenduse muude probleemide süsteemseks käsitlemiseks loodi kogude toimkond, mis 1999. aastal kahel korral koos käis.

1) Eesti trükis

Kuigi sundeksemplaride saatmine on varasemate aastatega võrreldes tunduvalt paranenud, tuleb neid siiski taga nõutada. Ikka leidub trükikodades töötajaid, kes ei ole kuulnudki sundeksemplariseadusest või siis "unustavad" raamatud saatmata, tekivad uued firmad, töötajad vahetuvad, kirjastajad ei saada ära sundeksemplaride juurde kuuluvaid lisasid (diskette, kassette jms.), kirjastajatele tuleb pidevalt meelde tuletada, et välismaal trükkit peavad saatma nemad.

Väga kohusetundlikult on sundeksemplare saatnud trükikojad *Printall*, *Vali*, *Greif*, *Kroonpress*, *Iloprint*, *Multico* ning kirjastused *Avita*, *Koolibri*, *Külim*, *Medicina*, *Sihtasutus Juridicum*, *TEA*, *Varrak*, *Eesti Entsüklopeediakirjastus* ja *Sinisukk*. Pikkade läbirääkimiste tulemusena hakkasid aasta lõpus ise sundeksemplare saatma ka *Tallinna Raamatutrükikoda*, *Pakett* ja *Prisma Print*. Seadust eiravad senini *Tehnoprint*, *EVG Print*, *Annete* & *Johannes Trükiteostus* jpt.

Tänu INNOPAC-ile tegeldi hoopis süsteemsemalt Eestis ilmunud trükiste väljaselgitamisega. Kuna oli võimalik kasutada Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia keskuse kirjeid, mis sisaldavad ka andmeid trükikoja kohta, sai operatiivselt reageerida ja nõutada saabumata jäänud trükiseid (neid on keskmiselt 10–15%).

Eesti trükise eksemplaarsust on järk-järgult vähendatud. Seni on üldjuhul lähtunud põhimõttest, et neid komplekteeritakse 3–5 eksemplari (lisaks ARH-eksemplarile). Õppekirjandust komplekteeritakse üliõpilaste arvu ja õppejõudude soovitusi arvestades.

2) Välismaine trükis

Nagu ka eelnevatel aastatel kulus valdav osa raamatuostusummadest perioodikale ja eriti välisperioodikale (58%). Seetõttu sai võõrkeelset õppe- ja teaduskirjandust osta vaid piiratud koguses (lähemalt vt. lisa V).

1999. aastaks eraldatud raamatuostusumma võimaldas siiski taas korraldada välisraamatu soodsamaks ostmiseks raamatunäituse, mis sai teoks koostöös firmaga *Lange & Springer*. Näitusele tellitud õpikud ja teaduskirjandus valiti eranditult õppejõudude soovide põhjal. Teaduskondadele anti tellimiseks ette summa, mis arvestas üliõpilaste arvu teaduskonnas ja eriala kallidust. Näitusele tellitud kirjanduse (735 teavikut maksumusega 458 279 kr.) ostis raamatukogu ära ülisoodsatel tingimustel, sest kirjastused pakuvad näituse raames isegi kuni 50%-list hinnaalandust.

Venekeelse kirjanduse tellimise põhimõtteid korrigeeriti. Loobuti lastele ja noorukitele mõeldud teatmeteoste, samuti ilukirjanduse tõlgete tellimisest ja ostmisest. Venekeelse kirjanduse lugejaskond oli varem tunduvalt suurem, mistõttu venekeelset kirjandust oli seni pisut teiste põhimõtete järgi tellitud kui muud võõrkeelset kirjandust.

Aasta suurim raamatuannetus oli *Deutsche Forschungsgemeinschaft*'ilt — üle 3 miljoni krooni (1/3 raamatukogu aasta komplekteerimissummadest!) maksnud käsiraamatu *Gmelin Handbook of Inorganic and Organometallic Chemistry* kõik 759 köidet.

Sorosi Fond käivitas raamatukogude abistamiseks Puškini projekti, mille kaudu raamatukogu sai tasuta mitu Venemaa kirjanduslikku ajakirja ja suurema saadetise humanitaaralast kirjandust. Jätkusid Ida- ja Kesk-Euroopa ajakirjade annetusprojekt (82 ajakirja tasuta, 31 ajakirja alandatud hindadega), *IEEE Computer Society* projekt (18 ajakirja) ja *Deutsche Forschungsgemeinschaft*'i toetusprojekt (4 tasuta ajakirja). Kirjastuse *Karger* kõik monograafiad ja 31 ajakirja saavad raamatukokku endiselt 80%-lise hinnasoodustusega. Ameerika Matemaatikaühing võimaldab jätkuvalt 30%-list hinnasoodustust ühingu ajakirjade tellimisel. Avatud Eesti Fond kinkis 28 mittetulundusorganisatsioonide tegevust puudutavat raamatut. USA saatkond võimaldas osta 2000 USD eest raamatuid ja kinkis mitmeid olulisi infomaterjale.

Raamatukokku varasematel aastatel saanud annetusi jõuti läbi töötada väga vähesel määral.

3) Trükiste järelkomplekteerimine

Järelkomplekteerimisel oli peamine rõhk, nagu varasematelgi aastatel, *Estica*'l ja eesti-keelsel trükisel.

Seoses väljakolimiseiga senistest ruumidest anti raamatukogule üle mitu mahukat allüksuste vanema trükise kogu: K. E. v. Baeri kogu, väärtuslikud anatoomiaatlased, Tartu

Observatooriumi raamatukogu, F. Sauksi erakogu. Raamatuid saadi "Vanemuiselt" ja Treffneri Gümnaasiumilt. 30. nov. tagastas EELK Usuteaduse Instituut umbes 3500 eksemplari trükiseid, mis 1940-ndatel aastatel nende valdusse sattusid. Üle antud 18.–20. sajandi trükiste hulgas on rariteete, haruldasi teatmeteoseid, ajalooliselt huvitavaid köiteid H. Laakmanni ja C. Ungeri köitekojast, tuntud kultuuri- ja kirikutegelaste autogramme ja eksliibriseid sisaldavaid raamatuid. Raamatukogu endine direktor Peeter Olesk ja tema abikaasa Sirje Olesk kinkisid raamatukogule suure hulga trükiseid (peamiselt eesti-, vene-, inglisi- ja soomekeelset *humaniora*'t ja ilukirjandust). Järelkomplekteeritava kirjanduse annetajate hulka kuuluvad ka Helene Kulpa ja Voldemar Namsing.

Raamatuid osteti kaheksalt eraisikult, neljast antikvariaadist ja osaleti kahel raamatukogul: OÜ Mr. Kolgi antikvariaadi kogul ja TÜ raamatupoe kogul "Eesti ajaloos / ajalugu Eestis", kust osteti mitmeid raamatukogule vajalikke trükiseid. Esmakordselt anti TÜ raamatupoe kogule müügiks dublette ka meie varukogust, millest mõned ära osteti.

Ostudena järelkomplekteeritud raamatu keskmiseks hinnaks kujunes 60 kr. (1998. a. 71 kr.), kõige kallimaks raamatuks oli TÜ raamatupoe kogul ostetud Liivimaa kubermangu puudutatav konvoluut Vene tsaari käskudega 18. sajandist, mis sisaldab ka eesti-keelseid trükiseid.

Järelkomplekteeritud vanemast eestikeelsest trükisest oli esmanimetusi üle kahesaja, neist ligi pooled saadi annetustena. *Estica*-teoseid järelkomplekteeriti 166 eksemplari.

4) Käsikirjad

Käsikirjakogusse saabusid biokeemia instituudist seal veerand sajandit seisnud prof. Eduard Martinsoni isikuarhiivi materjalid, endise direktori Peeter Oleski arhiiv tema tööaastatest raamatukogus 1995–1999. Käsikirju ja kirjavahetust lisandus juba olemasolevatesse arhiividesse (prof. Viktor Masingu materjalid, kserokoopiad läti teadusloolase A. Viksna ja meditsiiniajaloolase V. Kalnini kirjavahetusest, koopiad J. Lotmani kirjadest V. Toporovile ja B. Uspenskile, 86 erineva autori originaalkirja J. Lotmanile, komplekteerimisosakonna valduses olnud J. Mägiste arhiivimaterjalid, põllumajandusteadlase A. Ratti uurimuslik mälestuste kogumik jm.).

5) Fotod, klaaspositiivid, kunst

Kunstikogusse võeti arvele teatmekirjanduse saalis eksponeeritav J. Lotmani kipskulptuur, P. Oleski kingitusena kaks M. Kõivu maali, kolm H. Runneli joonistust. Võõrkeelse kirjanduse kogust (kuni 1917. aastani) võeti kunstikogusse I. A. Kleini 36 gravüüriga album. TÜ raamatupoe kogul osteti F. Sannamehe loodud Eesti Raamatu Aasta pronksist mälestusmedal (1935).

Fotokogu tulmetest olid väärtuslikumad Eduard Saki annetatud 46 fotot ja negatiivi TÜ meditsiini- ja farmaatsiaüliõpilastest ning õppejõududest aastatest 1918–1950.

Novembris kinkis Tartu Linnavalitsuse haridusosakond raamatukogule haruldase klaaspositiivide kogu, mille ruudukujulistele 15-sentimeetrise küljepikkusega klaastahvlitele pildistatu temaatika on lai: loodusteadus, geograafia, kehakultuur, ajalugu, kirjandus, arheoloogia jne. Neid klaaspositiive kasutati Tartu gümnaasiumides 1920.–1930. aastatel õppemetoodilise materjalina.

VI. Kataloogitöö, elektronkataloog INNOPAC

29. nov. 1994. a. sisestati esimene kirje raamatukogu oma elektronkataloogi INGRID. Alates 1999. aasta 1. jaanuarist mindi raamatukogus üle uuele infosüsteemile INNOPAC, kaartkatalooge enam põhimõtteliselt ei jätkatud, v.a. käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna erikataloogid/kartoteegid. Uusi teavikuid kataloogiti kaartidele veel ainult aasta esimesel poolel ja sedagi vaid 762 nimetust, neist 710 olid venekeelsed. Ka enne 1945. aastat ilmunud väljaandeid rekaloogiti veel sedelitele — 2617 nim. raamatuid ja 22 480 nr. perioodikat. Võõrkeelsete raamatute tähestik- ja kohakataloogidesse liideti 15 741 kaarti.

Seoses elektronkataloogile üleminekuga kasvas tunduvalt kataloogijate individuaalne töövastutus. Kataloog on veebilehe kaudu kõigile (ka teiste raamatukogude töötajatele nähtav) ja iga kirje all on selle koostanud töötaja nimi. Täispikki originaalkirjeid mitut laadi teavikutele koostatakse raamatukogus 7 osakonnas: kodumaise kirjanduse, väliskirjanduse, retrokataloogimise, käsikirjade ja haruldaste raamatute, teadusbibliograafia ja liigitamis-osakonnas ning muusika ja keeleõppekeskuses. Kui varem redigeeriti kataloogijate tööd *de visu*, siis nüüd on põhivastutajaks kataloogija ise, keda juhendab ja pisteliselt kontrollib osakonna vastav spetsialist. Oktoobris ellu kutsutud kirje töögrupp koostab äga kataloogijatele juhend- ja abimaterjale (vt. ka XVI,5).

Aasta jooksul elektronkataloogi sisestatud kirjed jagunevad loomise seisukohalt neljaks:

1. Originaalkirjed uutele teavikutele — 12 709 nim.
2. Koopiakirjed uutele teavikutele — 1308 nim.
3. Lühikirjed varem kataloogitud teavikutele (1. septembrist koostati kõigile kojulaenutavatele trükistele) — 46 683 nim.
4. Retrokataloogimine (kaartkataloogide konverteerimine elektronkataloogi, varem raamatukogus olnud teavikute lühikirjete täiendamine täiskirjeteks) — 7262 nim. Alustati vanatrükise (ilm. kuni 1830. aastani) andmebaasi loomist INNOPAC-is, aasta lõpus oli seal 333 kirjet.

Kataloogitöö edukust lähiaastatel hakkab näitama retrokataloogitud teavikute hulk. Aasta lõpuks oli elektronkataloogi sisestatud 9,3% eksemplaride üldarvust. (Arvutuse alusandmed: elektronkataloogis on 319 328 eksemplarikirjet, kasutuskoogudes on 3 435 049 eksemplari.)

Elektronkataloog tõi mitmeid muutusi ka kataloogimise sisulisse külge.

1. Jätkväljaanded saavad INNOPAC-is individuaalkirje.
2. Ajalehtede vahel olevad lisalehed ei saa enam eraldi kirjet, vaid on ära märgitud põhilehe bibliograafilises kirjes.
3. Osa varem väikelehtedena kataloogitud trükiseid kirjeldatakse nüüd pisitrükistena, mistõttu väikelehtede osa statistikas vähenes.
4. Elektronkataloogi hakati sisestama venekeelseid kirjeid (INGRID-is ei olnud see võimalik).

INGRID-i ülekandmisel sattus INNOPAC-i palju vigaseid kirjeid, mida aasta jooksul püüti pisteliselt parandada. Infosüsteemi vahetumisel kogunes terve hulk n.-ö. kahe süsteemi vahele jäänud töötle mata trükiseid. Aasta jooksul jõuti nende trükiste hulka üsna märgatavalt vähendada.

Kataloogimise teoreetiliste küsimustega tegeldi raamatukogu andmebaaside toimkonnas ja kirje töögrupis ning ERÜ ja ELNET Konsortsiumi vastavates töörühmades. (vt. ka XIV). Kataloogikonsultantidele koostati juhend-abivahend kõikvõimalike otsingute tarbeks INNOPAC-ist (E. Loorits, T. Tarkpea). Perioodikaväljaannete kirjeldamist arutati mitmel korral, sest lisade kirjeldamine on kohati süsteemitu ja ebaotstarbekas. Töö normkirjetega 1999. aastal hoogu sisse ei saanud, kuid vajadus nende järele on suur.

TÜ erialaraamatukogude teavikute kirjeldamist elektronkataloogis vt. ka VII.

INNOPAC-i elektronkataloogi alustati ka käsikirjaarhiivide ja fotode kataloogimist. Eelnevalt testiti Internetis kättesaadavaid vastavaid ameerika ja saksa raamatukogude elektroonilisi katalooge nii kirje elementide kui ka märksõnastamise alal. Käsikirjade ja fotode osas on mõttekas iseseisvate andmebaaside loomine, arutati võimalust arendada selleks INGRID. Aasta jooksul jõuti retrokataloogida 106 enamõutavat portreefotot TÜ õppejõududest (1802–1918) ja koostada ning sisestada 60 isiku- ja asutusearhiivi kollektsiooni tasandil kirjed.

Kaartkataloogimise lõpetamise tõttu raamatukogus katkes töö ka vanema kirjanduse märksõnakataloogidega. Otsustati, et kirjandust, mis on ilmunud enne 1945. aastat, enam ei märksõnastata, v.a. raamatukogusse hangitavad eestikeelsed trükised. Aasta algul märksõnastati vanema võõrkeelse kirjanduse märksõnakataloogi veel 2812 teavikut ja eestikeelse kirjanduse märksõnakataloogi — 51. Märksõnakataloogidesse liideti umbes 4930 (1998. a. 4450) kaarti, süstemaatilistesse kataloogidesse umbes 18 900 (1998. a. 29 523) kaarti.

Aasta jooksul liigitati-märksõnastati 19 350 (1998. a. 18 558) teavikut. Sai ka selgeks, et elektronkataloogi puhul on märksõnadel väga suur tähtsus (septembrikuus INNOPAC-ist tehtud otsingud jagunesid — märksõna 36 %, autor 30%, pealkiri 22%).

1994. a. alustatud INGRID-i märksõnastik täienes 3171 märksõna võrra ja sisaldas aasta lõpus 17 052 märksõna (nendest 2078 kasuta-viited). Märksõnastiku viimistlemise ja täiendamise tegeldi pidevalt.

KHO kaart- ja sedelkataloogid (alfabeetilised ja süstemaatilised) täienesid u. 2500 kaardi võrra, lisaks valmisid viie isikuarhiivi nimistud (T. Christiani, H. Moosberg, R. Blum, E. R. Poom, O. E. Seesemann) ja J. Mägiste isikuarhiivi nimistu täiendav osa.

Pro-Cite andmebaasi “Baltisaksa kunst Tartus” sisestati 55 kirjet. I. Kuke lahkumise tõttu TÜ Kunstimuuseumi direktori ametikohale jäi pooleli raamatukogus leiduvate teoste kirjade sisestamine.

Lääne-Euroopa vanagraafika andmebaas konverteeriti *Pro-Cite*'i ja sisaldas aasta lõpuks mõningase redigeerimise ja dublettkirjete liitmise järel 1086 kirjet itaalia, madalmaade ja inglise 16.–18. sajandi graafikateoste kohta.

VII. Ülikooli erialakogude integreerimine infosüsteemi INNOPAC

Ülikoolis on peale pearaamatukogu (koos viie filiaaliga) veel arvukalt teaduskondade, instituutide ja õppetoolide juures asuvaid erialakogusid, mis paljudel juhtudel sisaldavad uut, väga väärtuslikku teaduskirjandust. Raamatukogu arengukavas eesmärgina seatud TÜ raamatuvara elektroonilise koondkataloogi loomisel astuti 1999. a. suur samm edasi. Aluse selleks andis aasta algul raamatukogus rakendatud infosüsteem INNOPAC. Esimeses etapis alustasid mõned erialakogud oma teavikute kirjeldamist ühises elektronkataloogis. Seda hakkasid tegema erialakogude töötajad, kes said vastava väljaõppe L. Külvilt (kataloogi-

misküsimused) ja Ü. Treikelderilt (INNOPAC-i tutvustus). Raamatukogu varustas erialakogud infosüsteemi litsentsidega. Esialgu otsustati, et kirjed ei saa märksõnu ega liigiindeksit, seda tehakse vaid TÜ kunstiajaloo õppetooli ja Balti Kaitsekolledži raamatukogus. TÜ sotsiaalteaduskonna, Euroopa kolledži, füüsika instituudi ja skandinavistika raamatukogus olid juba varem olemas raamatute *Pro-Cite* ja *Pro-Fox* andmebaasid, mis konverteeriti INNOPAC-i.

31.12.1999 seisuga oli INNOPAC-i sisestatud järgmiste erialakogude teavikuid:

euroteaduskonna raamatukogu	3915
sotsiaalteaduskonna raamatukogu	6976
õigusteaduskonna raamatukogu	12
Eesti Biokeskuse raamatukogu	935
prantsuse uuringute keskuse raamatukogu	652
skandinavistika õppetooli raamatukogu	3050
kunstiajaloo õppetooli raamatukogu	990
klassikalise filoloogia õppetooli raamatukogu	115
Pärnu kolledži raamatukogu	105
Narva kolledži raamatukogu	158
Balti Kaitsekolledži raamatukogu	912

INNOPAC-iga on liitumas eesti kirjanduse õppetooli, saksa filoloogia ja Türi kolledži raamatukogu.

Erialakogude laenusreeglid jäid iga kogu enda otsustada. Elektroonilist laenutust hakkas kasutama skandinavistika raamatukogu.

VIII. Bibliograafiatöö

Bibliograafiatöös oli 1999. a. käsil kaheksa teemat, mille kohta koostatakse kartoteeke või andmebaase. Töö lõpp-produktiks peaksid saama aga suures osas bibliograafia-väljaanded.

- 1) **Tartu Ülikool. Ajalugu. Õppejõudude, teenistujate ja kasvandike biobibliograafia (1632–1710, 1802–1999→)** (täitjad M. Kümnik (juh.), A. Laumets, M. Suurväli, S. Tammoja, A. Kõre).

TÜ-kartoteegi koostamisel oli olukord keeruline seoses üleminekuuga elektronkataloogile, sest antud teemal andmebaasi koostamine oli raamatukogus ette valmistamata nii riist- kui ka tarkvaraliselt. Ülikooli väljaannete ja kaitstud väitekirjade kohta kaarte elektronkataloogi väljatrükkidena enam ei tehtud. Eesti raamatukogude ühisandmebaas ARTIKKEL sisaldab ka artikleid ülikooli ja tema teenistujate kohta ning viimaste töid, samas on neis kirjetes TÜ ja isikute kohta vähem andmeid, kui seni on olnud tavaks kaartidele lisada. TÜ andmebaas jäi loomata ja aasta jooksul bibliografeeritud materjali leidub nii kartoteegikaartidel kui ka andmebaasis ARTIKKEL.

Raamatukogusse saabunud teemakohased trükised töötati läbi *de visu*, nende kättesaamisega seonduvad probleemid korduvad aastast-aastasse. Vajaliku info kogumine nõuab laialdast koostööd nii raamatukogude kui ka töötajate vahel.

Aasta jooksul bibliografeeriti 6965 nim. (u. 1200 võrra vähem kui eelmisel aastal) ja dubleeriti 2358 kaarti, kartoteeki liideti 9434 kaarti. Kartoteegi ajaloo-osa tarbeks märksõnastati 1679 kaarti. Kaartidele bibliografeeritud 1987., 1990. ja 1992. aasta materjal on olemas ka andmebaasina (*Pro-Cite*). Aruandeaastal oli töös väga mitmes järgus 12 TÜ bibliograafia-aastaraamatut, millest trükivalgust ei näinud kahjuks üksi. Kõige valminum on endiselt 1992. a. ilmunud tööde bibliograafia (maht 3200 kirjet).

Lahendamist vajava probleemina tõusis üles bibliograafiliste andmestike (esmlt TÜ-teemalise) loomine elektronkataloogis süsteemis INNOPAC või iseseisvate andmebaasidena juba 1998. a., mil TÜR-i andmebaaside toimkonnas toimusid arutelud "Bibliograafilised andmebaasid ja INNOPAC" ja "*Estica* andmebaas ja INNOPAC". Samasisulisi lühiarutelusid, märgukirju (ka dokumente) direksioonile ning infotehnoloogia spetsialistidele toimus/esitati 1999. a. mitmel korral, kuid otsustused venisid uude aastasse.

2) **Teaduste ajalugu Eestis (1956–1999→)** — kartoteek täienes 78 nim. võrra.

3) **Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944** (täitjad K. Taal (juh.), H. Solba).

Jätkus eestikeelsete raamatute, perioodika ja bibliograafiate läbitöötamine ning bibliografeerimine, samuti võõrkeelse (saksa, vene, rootsi, taani, soome jne.) ajaloolase kirjan-duse väljaselgitamine ja läbitöötamine ("Europäische Gespräche", "L'Europe Nouvelle", "Berichte über Landwirtschaft", "Personalthistorisk Tidsskrift", "Historisk Tidsskrift"). Kokku bibliografeeriti 1066 nim., süstematiseeriti 1492 nim. ja kartoteeki liideti 2423 kaarti. Kartoteegi maht aasta lõpuks oli 21 424 nim. Arvutiandmebaasi ei täiendatud aasta jooksul ühegi kirjega, sest küsitavaks muutus töö jätkamine programmiga *Pro-Cite*.

4) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–1999→ (Vene aladel ilmunu). ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–1999→** (täitja M. Onga).

Andmebaasi jaoks selgitati välja 673 uut nimetust ja märksõnastati 901 nim., mahuks oli aasta lõpus 4837 kirjet. URBIS-märksõnastikesse tehti pidevalt täiendusi, vene-inglise versioon vajab veel korrastamist ja spetsialistidega konsulteerimist.

Kontaktid ja koostöö idapoolsete soome-ugri keskustega ja partneritega Soomest sujusid normaalselt, raskusi oli (juba traditsiooniliselt) andmete saamisega Handi-Mansi ja Jamali Neenetsi autonoomse ringkonna raamatukogust. Koostööpartneritega kontakteerutakse põhiliselt elektrooniliselt.

Kumbki andmebaas ei ole veel kättesaadav arvutivõrgu kaudu, mistõttu soovijad ei saa neid iseseisvalt kasutada ei teadus- ega õppetöös.

5) **ARTIKKEL (1999→). ELNET Konsortsiumi ühisandmebaas, Eesti ajakirjade ja jätkväljaannete sisu elektrooniline kataloog INNOPAC süsteemis** (täitjad A. Kõre, A. Laumets).

Raamatukogus bibliografeeritakse 25 ajakirja ja rida Tartu Ülikooli jätkväljaandeid. 16. veebruarist aasta lõpuni jõuti bibliografeerida 1312 artiklit 50 ajakirjanumbri. TÜR-is bibliografeeritavad ajakirjad on: *Acta Historica Tallinensia*, Ajalooline Ajakiri, Akadee-

mia, Arheoloogia Ajakiri, Austrvegr. Idatee, Austrvegr. Восточный Путь, Balti Ateroskleroosi Ajakiri, Doktor, Eesti Arst, Eesti Arstide Liidu Teataja, Eesti Rohuteadlane, Eesti Tervishoiu Ajakiri, Eesti Töötervishoid, Eesti Õde, Hippokrates, Folklore, Keel ja Kirjandus, Kodutohter, *Linguistica Uralica*, Mulkide Almanahh, Mäetagused, Quintessentz Eesti, Tervis, Tervisetrend, Tuna.

6) **Professor Paul Ariste biobibliograafia** (täitja M. Onga).

Olemasoleva kartoteegi põhjal loodi andmebaas, millest põhiosa on valmis, vajab aga ühtlustamist ja korrastamist. Valmis ka eesti-saksa märksõnastik. Kavandatud elektrooniline ja trükiväljaanne peaksid valmima 2000. aasta suveks seoses Eesti Raamatu Aasta ja Tartus toimuva rahvusvahelise fennourgistika kongressiga.

7) **Raamatukogunduse uudiskirjandus** (täitja V. Seiler).

Raamatukokku saabuva uudiskirjanduse põhjal *Pro-Cite*'is koostatav bibliograafiline andmebaas täienes 254 nim. võrra raamatukokku saabunud raamatukogunduse, informaatika ja bibliograafiakirjandusest. Andmebaasis sisalduval materjalil on neli väljundit: 1) Eesti teadusraamatukogude raamatukogundusliku uudiskirjanduse koondandmebaas, 2) ajakirjas "Raamatukogu" avaldatavad koondnimestikud, 3) teadusosakonnas säilitatav andmebaas, 4) TÜR-i koduleheküljel kättesaadavad kuu- ja aastanimestikud.

8) **Tartu ülikoolis aastatel 1802–1918 töötanud täppisteadlaste tööde bibliograafia** (täitjad H. Tankler, E. Kõiv).

Bibliograafia koostati *Pro-Cite*'is Eesti Teadusfondi grand 3063 raames aastatel 1997–1999. Aruandeaastal täiendati ja täpsustati kirjeid, paljudel juhtudel tuli andmeid kontrollida ka Saksamaa raamatukogudes H. Tankleri komanderingute käigus. Töö andmebaasiga tema kättesaadavaks tegemiseks elektroonilisel kujul jätkub 2000. aastal.

Teatmearhiiv, lühinimestikud

1999. a. lõpetati kirjete sisestamine kartoteegist *Pro-Cite*'is loodud andmebaasi "National Geographic", jooksvalt täiendati andmebaase "Maailma maad", "Rahvameditsiin" ja raamatukogu koduleheküljel olevat nimestikku "Rahvakombed tähtpäevade puhul". Et teatmekirjanduse saalis puudub arvuti lugejateeninduseks, jätkati paralleelselt kaartide tegemist teatmearhiivi jaoks. Kuigi elektroonilise info kättesaadavus suureneb pidevalt, ei ole raamatukogus kahanenud huvi teemakartoteekide ja -nimestike vastu, mistõttu täiendati 36 teemat, teatmearhiivi lisandus 1909 kaarti, neist 1854 annoteeritud (näit. "Maailma maad" — 658, "Alternatiiv- ja rahvameditsiin" — 243). Kirjandust võib teatmearhiivist leida umbes 300 teemal, lisaks umbes 100 isiku kohta. Teatmearhiiviga liideti ka TÜ-s raamatukogundust õppinute poolt koostatud koduloolised ja muud kartoteegid ("Eesti ringhääling", "Ajalehe "Sakala" tellijad"). Jätkati *Estonica* bibliografeerimist (506 nim.) TÜR-i tellitud Venemaa, Läti, Leedu venekeelsetest ajalehtedest.

Bibliograafid koostasid nii suuliste kui ka kirjalike päringute alusel 11 (449 nim.) lühinimestikku: "Tartu Ülikooli rektorid ja prorektorid 1919–1999. Isikute nimestik daatumite ja tööaastatega" (52 nime), "Tartu Ülikooli prorektorid 1961–1999. Isikute nimestik

daatumite ja tööaastatega” (36 nime), “Malle Ermel bibliograafias 1976–1999” (103 nim.), “N. Gogoli kohta Eestis peale 1980. aastat ilmunud kirjandus” (82 nim.), “Karl Dehio tööd TÜR-is” (61 nim.), “Reinuvader Rebase” väljaanded eesti keeles” (16 nim.), “David Grimm Eesti periood. Kirjanduse leidumus TÜR-is”, “Saalomoni Ülemlaulu tõlked TÜR-is”, “V. Wahli suguvõsa puudutavad materjalid TÜR-is”.

Kaastöö retrospektiivsele rahvusbibliograafiale (vt. ka XIV).

IX. Töö kogudega

Seisuga 31.12.1999 oli raamatukogus 3 770 155 a.-ü. mitmesuguseid teavikuid.

Hoidlates jätkus tavapärase töö — vastavalt kogude kasvule paigutati neid ümber (eestikeelse kirjanduse kogus 426, perioodika kogus 1890, kokku aga 3691 laudimeetrit), kontrolliti järjestust, suunati lagunenu raamatuid kõitekotta ja restaureerimisele-konserveerimisele, kontrolliti ülikooli õppetoolidest ja laboritest tagastatud kirjanduse dubletsust, jooksvalt ja retrospektiivselt märgistati eestikeelsete trükiste arhiiveksplare. Eestikeelse kirjanduse kogu ja võõrkeelse kirjanduse kogu (ilmunud 1917. aastast) I–VIII ja XII–XV osakonna süstemaatilise läbivaatamise tulemusena eraldati sealt raamatukogule mittevajalikke dublette. 59 nimetust (657 aastakäiku) võõrkeelseid ajalehti anti üle Eesti Hoiu- raamatukogule. Puhastati ja desinfitseeriti raamatukokku laekunud kogusid ning isikuarhiive (E. Raudami, I. Rebase, E. Martinsoni, O. E. Seesemanni arhiiv, ÕES-i raamatukogu, zooloogiamuuseumi, mikrobioloogia kateedri, õigusteaduskonna kogu, anatoomia-atlased).

Kuna tööde raskuspunkt raamatukogus oli kandunud lühikirjete koostamisele välja- laenuatava kirjanduse tarbeks, kustutati mittevajalikke ja aegunud trükiseid vähem kui viimastel aastatel — 32 662 (1998 — 63 860, 1997 — 35 515) arvestusüksust, sellest õppe- kirjanduse kogus 3849 (1998 — 34 195) sisult aegunud dubletti.

1999. a. toetas Eesti Teadusfond jätkuvalt projekti “Prof. J. Lotmani isikuarhiivi tea- duslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi loomine Tartu Ülikooli Raamatu- kogus” (1997–2000, täitjad M. Rand, T. Šahhovskaja ja grandil alusel teadur T. Kuzovkina). Lõpetati J. Lotmani ja Z. Mints kirjavahetuste kataloogimine (kokku u. 15 000 kirja u. 1800 isikult; moodustab eseseisva arhiivifondi, f. 135) ja alustati säilikute lõplikku vormistamist. J. Lotmani isikuarhiivi (f. 136) koondatavatest materjalidest töötati läbi biograafilised ja tööd ülikoolis kajastavad materjalid, monograafiate ja artiklite käsikirjad.

Käsikirjalistest materjalidest korraldati 5 isikuarhiivi — T. Christiani (f. 25, 68 s.), R. Blum (f. 124, 126 s.), E. R. Poom (f. 133, 87 s.), O. E. Seesemann (f. 134, 14 s.), E. J. Saareste (f. 163, 16 s.). 35 uue säilikuga täiendati varem läbitöötatud arhiivifonde (TÜ, nim. 1, J. Mägiste, autograafide ja manuskriptide kogu). Alustati prof. V. Masingu (f. 117) ja E. Oissare (f. 76) isikuarhiivi läbitöötamist. Viimane töö seiskus L. Punga lahkumisel raamatukogust. F. Schardiuse autograafide kogust kataloogiti 1434 kirja, määrati adres- saate, annoteerimiseks dešifreeriti kirju (79 ladina- ja 29 saksa keelset).

Haruldaste raamatute tulmed (85) registreeriti inventariraamatutes ja kirjeldati kata- loogides. Tartu/Pärnu varatrükiste paberkoopiate kogusse korraldati kolme seniteadmata asukohaga trükise koopiaid ja 55 trükise paberkoopiaid, millest seni olid ainult mikrofilmid. Paberkoopiate kogu sisaldab nüüdseks 1202 nimetust.

Fotokogusse korraldati aasta jooksul laekunud ja ka varasemaid fotosid (kokku 167 nim.), kunstikogusse korraldati tulmed (49). Korraldati kunstikogu fotonegatiivide kogu. Tööd kunstikoguga katkesid, kui I. Kukk sai konkursi korras ülikooli kunstimuseumi direktoriks.

1999. aastal jõudis praktilise lahenduseni 1997. a. sundeksemplari seadusega laekuma hakanud pisi-trükise töötlemine (metoodikanõukogu otsuseid selles küsimuses vt. aasta-raamat '98, lk. 21). Süstematiseerimist vajasid enam kui 12 000 trükist, sealhulgas ka aastatest 1997–1998. Kuna korraldamise süsteem puudus, tuli see luua. TÜR-is säilitatavate pisi-trükiste süsteemi looja ja praktilise korraldustöö tegija oli K. Viirsalu.

Temperatuuri ja õhuniiskust mõõdeti raamatukogus 26 punktis 1–2 korda nädalas. Äärmiselt kuuma suve tõttu tõusis temperatuur lugemissaalides 26°–28°-ni, püüdes nii pikka aega. KHO hoidla suvised näidud on endiselt kõrged (keskmine 22°–23°, juunis pidevalt 26°, mõnikord isegi 27°). Olukord ei normaliseeru tõenäoliselt enne ventilatsiooni-süsteemi ümberehitamist.

20. detsembri öösel toimunud veeavarii oli suurim õnnetus raamatukogu uue hoone ajaloos. Täielikult hävis osa eestikeelsete ajalehtede arhiiveksemplare (rajooniajalehed 1950.–1960. aastast), hulk eestikeelset kirjandust aastaist 1930–1965, tõsiseid kahjustusi said mitmed *Estica*-kogusse kuulunud Eestis ainu-eksemplaridena säilitatavad raamatud ja kaardid. Esmajoones asendamist vajavate trükiste nimestikku kanti u. 300 nim. raamatuid ja 30 nim. (160 aastakäiku) perioodikat. Veeavarii kahjustuste likvideerimine jätkub ka 2000. aastal.

X. Lugejateenindus

31. dets. 1999. a. oli raamatukogus registreeritud 23 412 lugejat, neist kojulaenus-õigusega oli 20 115, kohalikusõigusega 2996 ja raamatukogu töötajaid 301. Külastusi registreeriti 802 450, laenusi 742 457 eks., sellest lugemissaali 460 717 ja koju 281 740 (vt. ka lisa XI). INNOPAC-i teenindusmoodul rakendati töösse suvel. Augustis alustati lugejapiletite vahetamist ribakoodiga varustatud raamatukogukaartide vastu, aasta lõpus oli uue kaardi omanikke 10 500. Septembrist hakati tasapisi trükiseid teaduskirjanduse koju-laenusletist laenutama arvuti vahendusel, mis 15. detsembrist sai ainuvalitsevaks. Õppekirjanduse elektroonilist kojulaenutust alustati 9. novembril, teaduskirjanduse lugemissaali avakogust 1. novembril. Et elektrooniline laenus saaks toimida, tuli enne sisestada elektronkataloogi lühikirjetena kogu avariilistel olev kirjandus ja kleepida trükistele vöötkood. Kevadel, lühikirjete koostamise intensiivseimal perioodil, oli raamatukogu avatud hommikuti alates kella 10.00-st. Lühikirjed koostati ka koju laenutatud trükistele.

Seoses infosüsteemi INNOPAC kasutuselevõtuga koostati uus raamatukogu kasutamise eeskiri ja teavikute laenutamise kord.

Avariilistel oli aasta lõpus 4123 laudimeetrit trükiseid, sellest teaduskirjanduse lugemissaalides 1830, õppekirjanduse lugemissaalis 483, majandusraamatukogus 492, vastses biomeedikumi raamatukogus 20. Perioodika lugemissaalis on lugejatele kättesaadavad u. 1900 nim. teadusajakirju ja 100 nim. ajalehti. 246 uut teadusajakirja deponeeriti esialgu kolmeks nädalaks TÜ erialakogudesse ja harukogudesse (Eesti Biokeskuse, Tartu Observaatoriumi, füüsika instituudi, närvikliiniku, geoloogia-, meditsiiniinfo keskuse, sotsiaal-teaduskonna, õigusteaduskonna, biomeedikumi ja majandusraamatukogu).

Teaduskirjanduse lugemissaalide avakogude kirjanduse valikul pöörati tähelepanu nende komplekteerimisühikute järgimisele — vähendati õppematerjalide ja venekeelse populaar-teadusliku kirjanduse hulka. Prioriteediks said monograafiad, teaduskonverentside materjalid, väitekirjad, biograafiad, bibliograafiad. Avariulitelt saadeti hoidlasse 9% vanemaid raamatuid.

Lugejate käsutuses on senisest rohkem elektroonilist informatsiooni — 1999. a. osteti litsents 36 võrguandmebaasi ja 1459 elektroonilise ajakirja kasutamiseks kogu ülikooli arvutivõrgus, lisaks saab raamatukogus kasutada 52 erinevat CD-ROM teadusandmebaasi.

Teaduskirjanduse lugemissaalides töötas 9 konsultanti, kelle ülesandeks on vastata lugejate päringule, aidata teha otsingut Internetis.

Raamatukogudevahelise laenutuse puhul jäi tellimuste arv eelmise aastaga võrreldes enam-vähem samaks — 1999. a. 3327 tellimust, 1998 — 3345. Jätkus proportsiooni muutumine tellitavate koopiate ja raamatute vahel viimaste kasuks. Kui 1997. a. moodustasid raamatud 15% tellitava kirjanduse arvust, siis 1999. a. — 40%, suurenes ka tellitavate raamatute absoluutarv (1997 — 632, 1999 — 1327 raamatut). RVL-i teenuste kasutajate arv on jäänud samaks (1998 — 468, 1999 — 450 lugejat). Lugejatele ja Eesti raamatukogudele pakuti uut teenust — tellida koduleheküljel oleva RVL-i tellimisblanketi järgi. Tellimuste täitmise protsent on u. 90, mis vastab rahvusvahelisele praktikale. 80% tellimustest tehakse elektrooniliselt tänu sellele, et raamatukogu saab kasutada NOSP (*Nordic Union Catalogue of Serials*) CD kataloogi, otsetellimise võimalus on ka Rootsi koondkataloogist LIBRIS, Madalmaade raamatukogude konsortsiumi kataloogist JUPITER. 1999. a. suurenes TÜR-ist tellitava kirjanduse hulk. Aktiivseks kasutajaks on muutunud Läti ja Leedu raamatukogud, kes küsivad peamiselt koopiaid meditsiiniajakirjadest.

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna varasid kasutas 474 lugejat-uurijat (5000 laenutust, 2320 külastust), kellest u. 64% olid TÜ üliõpilased, magistrandid, doktorandid, õppejõud, teadurid ja teenistujad, ülejäänud kasutajaskonna moodustavad teadlased, õpetajad, muuseumitöötajad, arhivaarid, kodu-uurijad jne. Väljastpoolt Eestit oli uurijaid Lätist, Soomest, Venemaalt, USA-st, kõige enam Saksamaalt. Materjale kasutati mitmesugustel teadus- ja kultuuriloolistel, isiku- ja kirjandusloolistel ning ajaloo teemadel, näit. Idamaade ajaloo uurimisest TÜ-s, farmaatsia ajalugu Eestis, juudid 13. sajandi Prantsusmaal, Ingerimaa ajalugu, rahvaastronoomia, V. Grabar, J. W. Goethe, J. W. Krause jne. Uurijatele valmistati 847 kaadrit mikrofilmi ja negatiive, 225 fotokoopiat, 212 slaidi ning 1068 kserokoopiat kokku 2810 originaalileheküljest.

Ülikooli astujaid teenindas selgi aastal humanitaarraamatukogu, vajaminev õppekirjandus deponeeriti peakogust ja Tartu Kunstigümnaasiumist. Kuigi sisseastumiseksameid ülikoolis on keskkooli riigieksamite tõttu tunduvalt vähem, oli külastajaid palju ja kõik deponeeritud raamatud läksid asja ette.

1997. a. lõpus avatud elektroonilisele infoteenistusele laekus aasta jooksul 648 päringut (1998. a. 252). E-kirju on tulnud 18 riigist, 85% ülikoolist. Ülikoolist esitatud küsimused puudutavad eelkõige elektroonilist teadusinfot ja selle kasutamisega seonduvat (otsing mingil kindlal teemal), teadustööde aruannetega seonduvat (mingi ajakirja refereeritavus rahvusvahelistes andmebaasides, tsiteerimisinfo).

Suuliste päringute arv on püsinud aastate jooksul üsna stabiilsena. Bibliograafid andsid näit. 4113 suulist teadist, mille hulgas oli bibliograafiadeid 2240, leidumus- — 618, teema- — 580, meetodika- — 501 ja fakti- — 174. Päringute temaatika on lai: ülikooli ajalugu, õppejõud, kasvandikud, artikli või trükise pealkirja või ilmumisandmete täpsusta-

mine, isikute sünni- ja surmadaatumid, telefoninumbrid, teavikute leidumus meie raamatukogus jne. Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas anti 980 suulist teadist, peamiselt leidumus- ja teemateadist, ning konsultatsioone. Lugejate suulistele päringutele vastatakse raamatukogus kokku 16 teeninduspunktis, lisaks olgu nimetatud veel näit. kataloogikonsultant, lugemissaalid jne. Kataloogikonsultandi töö on endiselt nõutav ja mahukas, lugejad küsivad sagedamini kirjandust just kindlal teemal.

Kirjalikke päringuid oli enam Saksamaalt, Eestist, Venemaalt ja Prantsusmaalt, väiksema kirjade arvuga olid esindatud Austria, Soome, Rootsi, Norra, Holland, Kanada, Ukraina, kokku 191 kirja. Kirja teel anti 1323 teadist, koostati koos bibliograafianimestikku. Päringute temaatika oli väga lai: TÜ-s 19. saj. lõpus töötanud arstid-psühhiaatrid ja nende tööd, omaaegsed õppejõud G. Löschke, A. Scherer, õigusteadlane D. Grimm, kindral Barklay de Tolly elukäik ja tegevus jne. Enamik päringuid saabus elektrooniliselt. Päringutele vastamiseks valmistati 967 lk. koopiaid.

Juulikuusse planeeritud remont koos raamatukogu sulgemisega lugejatele 5.–25. juulini lükkus hoopis aasta lõppu. (Peamaja kinnioleku ajal teenindas lugejaid humanitaarraamatukogu kella 8–17-ni, s. o. tavalisest kauem.) 8. novembril alanud remont peamaja lugemissaalide korrusel tõi lugejatele rohkesti ebameeldivusi ja varasemast kitsamad töötingimused — õppekirjanduse avariilulite enamkasutatavad raamatud ja teeninduslett paigutati kohviku fuajeesse, lugemissaali laudad samuti treppide juurde fuajeesse, andmebaase sai hakata kasutama tunduvalt väiksemas, raamatukokku saabunud kirjanduse näituse toas.

Lugejaid rõõmustas kindlasti uue, raamatukogu viienda filiaali avamine biomeedikumi raamatukogu näol. Jaanuaris kolis uutesse ruumidesse Narva mnt. 4 majandusraamatukogu, mis *Economicum*'is sai enda käsutusse uue mööbliiga sisustatud lugemis-/teenindussaali ja hoidla. Tartu Teoloogia Akadeemia, Kõrgema Usuteaduse Seminari ja TÜR-i sõlmitud kokkuleppe alusel saavad kõik tudengid võrdsetel alustel kasutada neid raamatukogusid.

Aasta jooksul tegeldi lugejateeninduse edaspidise arendamise probleemidega nii uuesti loodud teenindustoimkonnas (vt. ka XVI) kui ka kolmel seminaril/mõttevahetusel. Viimati nimetatutel analüüsiti teenuseid otstarbekuse, hinna, kvaliteedi seisukohalt, perspektiivikaid ja mitteperspektiivikaid teenuste liike, keske teatmeteenistuse vajalikkust, raamatukogu identiteedi probleeme, suhteid ülikooliga, personali koolitust jne. Tehti palju konkreetseid ettepanekuid, mida tasapisi ellu rakendada hakatakse — esmalt teatmeteeninduse juhi ametisse võtmine.

Tagasiside lugejatega toimus kahe ürituse kaudu — avalikkussuheteemaline ankeet koos ekspertküsitlusega (täpsemalt vt. I. Smuškina ja T. Matsulevitši artiklit käesolevas aastaraamatus) ja lugejakonverents “Teie kord on küsida!”. Viimasest oli osavõtt küll enam kui tagasihoidlik, aga nii ankeetidest kui ka lugejate küsimustest nähtub, et lugeja suhtleb raamatukoguga meelsasti, konstruktiivselt ja kriitiliselt.

XI. Lugejakoolitus

Esmakursuslastele peeti uue õppeaasta alguses kahe nädala jooksul õppusi 89 tunni ulatuses. Õpetajateks oli 14 raamatukogutöötajat. Aktiivsemad õppustel käijad olid humanitaaralade üliõpilased, nemad tulid õppustele lausa kursuste ja rühmade kaupa. Traditsiooniliselt tutvusid raamatukoguga esmakursuslased Türi ja Pärnu Kolledžist, möödunud sügisel lisandusid Balti Kaitsekolledži õppurid.

Ka teaduskirjanduse lugemissaalide konsultandid tutvustasid individuaalkorras uutele lugejatele lugemissaale, teenuseid, laenusreegleid. Iga uue andmebaasi kasutusele tulekul korraldati kõigile soovijaile õppusi-tutvustusi. Vastavalt teaduskondade soovile lugesid infoosakonna töötajad süvendatud loengukursusi mingi kindla eriala teadusinformatsiooni allikatest.

Euroopa Liiduga seonduvat teavet jagati maavalitsuste töötajatele, raamatukoguhoidjatele, kooliõpetajatele ja muudele huvilistele viiel seminaril/õppepäeval — Tartumaa kooliõpetajatele 22.03., “Team Europe – Eesti seminar” 25.–26.03., “Räägime rahast” 07.05., “Näpunäiteid materjalide hankimise võimalustest” 16.09., “Algteadmised Euroopa Liidust” 30.11. — ja rändnäitusega “Kümme korda Euroopa Liidust” Kõrveküla ja Ilmat-salu raamatukogus.

XII. Teadustöö

1999. a. tegeldi raamatukogus teadustööga 8 teemal.

1) Lugejauuringud (juh. U. Tõnnov).

Korraldati lugejauuring (ankeet ja erineva metoodikaga ekspertküsitlus) raamatukogu avalikkussuhete teemal. Anketeeriti 350 lugejat ja 23 eksperti. Kokkuvõtted küsitlusest tegid I. Smuškina, T. Matsulevitš ja U. Tõnnov seminaril “Raamatukogu avalikkussuhted — mis nad on ja mida neilt oodatakse” (lähemalt vt. I. Smuškina ja T. Matsulevitši artiklit käesolevas aastaraamatus).

Koostati ankeet ülikooli akadeemilise pere raamatukogukasutuse kohta, küsitlus ise lükkus uude aastasse.

2) Tartu Ülikooli Raamatukogu ja kogude ajalugu 19.–20. sajandil (juh. M. Ermel).

Koguti materjale koostatava raamatukogu ajaloo tarbeks Eesti Ajalooarhiivis ja raamatukogu oma arhiivis. M. Ermel pidas ettekande “Ülikool ja raamatukogu. Aastad 1918–1919”, publitseeris aastaraamatus artikli “Spetsfondi viimane vaatus” ning kirjutas ülevaate TÜR-i ajaloost USA-s ilmuvale kogumikule *International Dictionary of Library Histories*. L. Dubjeva kaitses raamatukogu kataloogide ajaloo teemalise magistritöö “Traditsiooniliste infootsisüsteemide kujunemine Tartu Ülikooli Raamatukogus 19. saj. – 20. saj. algul”.

3) Tartu Ülikooli ajalugu 19. sajandil ja 20. sajandi I poolel (täitja H. Tankler).

H. Tankler töötas sihtfinantseeritava teadusteema “Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)” raames, avaldades artikleid ja pidades ettekandeid (vt. ka lisa XVII, XIX). Eesti Teadusfondi grandid 2442 (hoidja R. Vihalemm) alusel koostas eesti teadusfilosoofia ja -ajaloo alast ingliskeelset kogumikku, mis peab ilmuma sarjas *Boston Philosophical Transactions*.

4) **Eesti-, Liivi- ja Kuramaa haritlaskonna kujunemine ja akadeemilised sidemed 17.–18. sajandil** (täitja A. Tering).

A. Tering jätkas sihtfinantseeritava teadusteema “Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)” raames teatmeteose “Eesti-, Liivi- ja Kuramaalt pärit üliõpilaste matrikkel 1561–1800” koostamist, töötades Saksamaa arhiivides. Lisaks biograafiliste andmete täiendamisele hankis ta sealt koopiad u. 200 isiku portreedest ja selgitas välja kümme uut, Baltikumist pärit üliõpilast. Samuti jätkas A. Tering biograafiliste lühiartiklite (kogumaht u. 5900 nime) sisestamist arvutisse.

Välismaistes teaduskogumikes publitseeris A. Tering nimetatud teemal 2 artiklit u. 34 lk-l.

5) **Tartu ülikooli trükikoja toodang aastail 1632–1710** (täitjad E. Jaanson, M. Rand).

E. Jaanson täiendas ja täpsustas bibliograafilist andmebaasi, milles tuli leida ja redigeerida programmi muudatusest tekkinud vigu. Ladinakeelsed kirjed toimetas ülikooli õppejõud K. Viiding. Et tõsta kavandatava väljaande uurimuslikku kaalu, koostas E. Jaanson uue peatüki “Trükiste kujundusvahendid”, millega kaasnes analüüsivate dekoratiivelementide skaneerimine. Väljaanne peab ilmuma aastal 2000 Eesti Raamatu Aasta trükisena.

6) **Paleotüübid Tartu Ülikooli Raamatukogus** (täitja N. Vorobjova).

N. Vorobjova alustas trüki- ja kultuurilooliselt kommenteeriva sissejuhatusega illustreeritud trükikataloogi ettevalmistamist, milles bibliograafiline kirje oleks esitatud tiitellehte “pildistavana” ja üldtunnustatud lühikirjena. Eelnevatel aastatel on selgitatud välja u. 600 nim. koosnev paleotüüpide kogum ja need esialgselt kataloogitud. Aruandeaastal kirjeldas N. Vorobjova 27 nimetust, määras defektseid ja seni identifitseerimata trükiseid, redigeeris varasemaid kirjeid, dešifreeris sissekirjutusi, selgitas trükiste proveniensi.

7) **THULE. Esimene alaprojekt “Kultuuriväärtuste seisund Eesti suuremates raamatukogudes”** (ühisprojekt Eesti Kirjandusmuuseumi, Eesti Akadeemilise Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukoguga; UNESCO projekt nr. 98, ENA 98; juht M. Siiner (RR); konsultandid J. Palm (Kopenhageni Kuninglik Raamatukogu) ja K. Konsa (Eesti Postimuuseum); täitjad TÜR-ist J. Lehtaru, M. Ilus).

Projekti ülesanneteks on raamatukogude kogude uuringuteks kasutatavate meetodikate kaasajastamine ja ühtlustamine, kogude seisundi väljaselgitamine, säilitustingimuste analüüs ja enam ohustatud kogude kindlaksmääramine.

Uurimisaluseks kogumiks valiti eestikeelne raamat vanimatest näidistest tänapäevani, mida säilitatakse Eesti neljas suuremas raamatukogus. Valim moodustati nimekirjade alusel süstemaatilise väljavõtu meetodil. Tartu Ülikooli Raamatukogus uuriti 1500 nimetust ja 1550 eksemplari raamatuid. Lisaks raamatute seisundi visuaalsele testimisele määrati raamatute paberi pH ning osal raamatutest ka ligniini ja kampoli sisaldus.

- 8) **Eesti mõistatused (eesti rahvaluule teadusliku suurpublikatsiooni *Monumenta Estoniae antiquae* IV seeria koostamine)** (juh. prof., akad. A. Krikmann, ühisprojekt Eesti Keele Instituudiga).

Raamatukogust osaleb väljaande ettevalmistustöös R. Saukas, kes märkis kartoteegis tüüpide redaktsioonitähised ja paberväljaandes tsiteeritavad tekstid (50 kasti, märksõnad 'kaljanõu' – 'lumesõda').

Raamatukogus toimus kaks rahvusvahelist üritust: EAHIL '99 seminar ja konverents "Goethe Tartus"; lisaks neli ettekandepäeva ja seminari, millel peeti 57 ettekannet, nendest 12 raamatukogu töötajate poolt (vt. lisa XIX).

Enamiku ettekannete kohta avaldati raamatukogu paljunduses teesid, mida võis lugeda ka koduleheküljelt <http://www.utlib.ee>.

Raamatukogu töötajad esinesid 55 korda konverentsidel ja seminaridel Eestis ning välismaal (vt. lisa XIX).

H. Tankler juhendas kolme bakalaureusetööd: H. Voll (farmaatsia) "Farmaatsiaüliõpilased Tartu Ülikoolis 1919–1940", J. Lomp (ajalugu) "Välisüliõpilased Tartu ülikoolis 19. sajandil", K. Pihla (germanistika) "Tartu Ülikooli kasvandikud akadeemilistes ametites väljaspool Eestit". U. Tõnnov retsenseeris majandusüliõpilase K. Pikneri bakalaureusetööd "Mittetulundusfirmade turundusstrateegia kujundamine".

XIII. Kirjastustegevus

Aasta jooksul ilmus 3 raamatut kogumahuga 24 trükipoognat, mitmesuguseid reklaamväljaandeid 20 nimetust, neist enamik raamatukogu oma paljunduses (loend vt. lisa XVI). Kaks väljaannet ilmusid koostöös vastavalt TÜ geograafia instituudi ja ERÜ-ga.

1999. aastal ilmunud väljaanded on kättesaadavad ka elektroonilisel kujul raamatukogu koduleheküljel <http://www.utlib.ee>.

Kirjastuskolleegiumis arutati kahel korral lähiaastate kirjastusplaani ja raamatukogu 200. juubeliks kavandatavaid väljaandeid.

XIV. Koostöö Eesti raamatukogudega

Seoses INNOPAC-i käivitumisega on koostöö ELNET Konsortsiumi raamatukogude vahel muutunud tihedamaks. Lisaks vahetussuhetele ja komplekteerimise koordineerimisele on oluliseks muutunud koostöö kataloogimise alal, vastastikku on tutvutud teiste raamatukogude töökorralduse ja probleemidega. Koostöö toimub ka konverentside, seminaride korraldamisel ja osavõtul neist, artiklikogumike koostamisel ("Raamatukogud avatud ühiskonnas"), uurimistegevuses jne. 10.–11. veebruaril korraldati INNOPAC-is osalevatele raamatukogudele seminar ühiste probleemide arutamiseks infosüsteemi töölerakendamisel.

RVL-i teel on lugejatele kirjandust saatnud Rahvusraamatukogu, Eesti Akadeemiline Raamatukogu, Eesti Meditsiiniraamatukogu.

Tehti kaastööd eesti retrospektiivsele rahvusbibliograafiale — “Eesti raamat 1980–1991” (juhtiv asutus RR) jaoks koostati 10 637 eksemplarikirjet, “Eesti perioodika 1941–1944” (juhtiv asutus EAR) ja “Eesti perioodika 1945–1993” (juhtiv asutus RR) jaoks kokku 6870 eksemplarikirjet.

Ühiste probleemide lahendamiseks on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ) ja Kultuuriministeeriumi jne. juurde moodustatud asutustevahelised toimekonnad, milles osalevad ka TÜ Raamatukogu töötajad:

- 1) **Kogude toimekond** — TÜR-ist K. Uri.
- 2) **Kogude toimekonna sundeksemplari töörühm** — K. Viirsalu.
- 3) **Liigitamise ja märksõnastamise töörühm** — TÜR-ist H. Laanes, T. Tarkpea.
- 4) **Vanaraamatu toimekond** — TÜR-ist M. Rand, K. Tammur, V. Hiir, K. Kaugver. Aasta jooksul tegeldi INNOPAC-i problemaatikaga, käidi Helsingi ÜR-is seminaril, jätkati tutvumist Eesti raamatukogude ja arhiivide ajalooliste kogudega.
- 5) **Raamatukogu- ja arhiivimaterjalide säilitamise toimekond** — TÜR-ist K. Jentson, R. Sonn, K. Laur (kuni 21.03.).
- 6) **Bibliograafiatoimekond** — TÜR-ist M. Kümnik, A. Laumets.
- 7) **Terminoloogiatoimekond** — TÜR-ist M. Onga, kelle koostatud peatükki (bibliograafiaterminid, 38 lk.) valmivast raamatukogusõnaraamatust ka toimekonna koosolekul arutati.
- 8) **ERÜ täiendkoolituse toimekond, Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu** — TÜR-ist M. Ermel. Korraldati küsitlus koolitusvajaduste kindlakstegemiseks ja seminar “Raamatukogu- ja infotöötaja kutse-eetika”.
- 9) **Ajakirja “Raamatukogu” toimetuse kolleegium** — TÜR-ist U. Tõnnov, kes vahendas ajakirjale 7 artiklit, jooksvat informatsiooni ja 2000. aasta ürituste kalenderplaani.
- 10) **ERÜ raamatukogu- ja infotöötaja eetikakoodeksi töögrupp** — TÜR-ist M. Ermel.
- 11) **Eesti raamatukogude, muuseumide ja arhiivide vaheline koordineeriv töögrupp “Eesti foto”** — TÜR-ist S. Lemminen. Töörühm ei tegutsenud.
- 12) **Eesti Muusikakogude Ühenduse (EMKÜ) muusika märksõnastiku koostamise töörühm** — TÜR-ist A. Kartul.

Seoses INNOPAC-ile üleminekuga on ELNET Konsortsium moodustanud kuus töörühma:

- 1) **Kirje töörühm** — TÜR-ist E. Loorits, K. Moont. Arutati jätkväljaannete kataloogimise ja pisitrükise määratluse ühtlustamist raamatukogude vahel.
- 2) **Normandmete töörühm** — TÜR-ist E. Loorits, K. Moont. Arutati ja täiendati RR-is koostatud tööjuhendeid “Kollektiivautori moodustamine ja selle kasutamine kirje pealdises” ning “Normkirjeid isikunimedele”.
- 3) **Liigitamise ja märksõnastamise töörühm** — TÜR-ist H. Laanes, T. Tarkpea.
- 4) **Elektrooniliste teavikute komplekteerimise koordineerimise töögrupp** — TÜR-ist M. Meltsas, K. Uri.
- 5) **Perioodika töögrupp** — TÜR-ist K. Moont, U. Otsus, A. Rämmer.

Raamatukogu töötajad osalevad lisaks eelnevale mitme nõukogu, toimkonna jne. töös. H. Tankler osaleb "Eesti teaduse biograafilise leksikoni" toimetuskolleegiumi, TÜ ajaloomisjoni ja Ajaloo Muuseumi nõukogu töös, on *Baltische Historische Kommission* (Göttingen) korrespondentliige. T. Liivamägi on Eesti Rahvusraamatukogu nõukogu ja Eesti Teadusraamatukogude Direktorite Nõukogu liige. Ü. Must ja U. Tõnnov on Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu liikmed, K. Jentson on Eesti Hoiuraamatukogu nõukogu liige. U. Tõnnov oli ERÜ 1998. a. aastaraamatu toimetuskolleegiumi liige. Eesti Raamatu Aasta Peakomiteesse oli arvatud M. Ermel. K. Taal on Õpetatud Eesti Seltsi raamatukoguhoidja ja juhatuse liige ning M. Kümnik samas revisjonikomisjoni liige.

XV. Rahvusvaheline koostöö

Kirjanduse vahetamise välismaa teadusraamatukogude jm. asutustega on läbi aastate stabiilne olnud — vahetuspunkte on endiselt u. 520. Vahetuseks minevate trükiste peale kulutab raamatukogu aastas u. 500 000 krooni. Välismaale saadetavatest teaduspublikatsioonidest on pooled Tartu Ülikooli väljaanded. Mõningal määral saadavad väljaandeid ka teaduskonnad ise, aga suures osas täidab ülikooli teaduse levitamise funktsiooni raamatukogu.

Eestis ilmunud trükisõna tutvustasid ka K. Taal ja L. Teedema, kes koostasid väljaande "Berichte und Forschungen : Jahrbuch des Bundesinstituts für ostdeutsche Kultur und Geschichte" (München) 55 annotatsiooni Eestis ilmunud *humaniora*-alastele raamatutele (ilm. 1995–1998), tellijaks M. Garleff Saksamaalt.

Rariteetide uurimisele ja läbitöötamisele aitas kaasa mitu Venemaa raamatukogu ja arhiivi, kelle poole pöörduiti F. Schardiuse kogu puuduvate autograafide otsinguil, Poznanis abistati raamatukogust viimase sõja ajal väljalaenutatud käsikirjasäilike saatuse väljaselgitamisel. Mitme aasta vältel sujus koostöö prof. J. W. Krause päevikute väljalugemisel suguvõsa uurija pr. V. Krausega Saksamaalt, kes lõpetas oma töö Tartus ja andis välja loetud teksti arvutitruki üle.

RVL-i olulisemad partnerraamatukogud on ülikooliraamatukogud Rootsisis (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala), Soomes (Helsingi, Turu, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Taanis (Odense), Saksamaal (Berliin) ja Norras (Oslo).

Külalisnäituste korraldamiseks raamatukogus toimib edukalt pikaajaline koostöösuhete mitme riigi saatkonnaga. Oma loomingut eksponeerisid raamatukogus kunstnikud ja fotograafid Ungarist, Saksamaalt, Iisraelist, Jaapanist.

Raamatukogus pidasid loenguid Saksamaa Ajakirjanike Liidu president dr. H. Meun, Lüneburgi Raeraamatukogu direktor G. Hopf, Alam-Saksimaa Riigi- ja Ülikooliraamatukogu (Göttingen) direktor prof. E. Mittler. Viimane oli raamatukogu külaline ülikoolis korraldatud *Academica* raames.

Restauraatorid osalesid Balti- ja Põhjamaade konserveerimis- ja restaureerimisalasel näituskonverentsil 6.–9. oktoobril Tallinnas. Restaureerimisosakonnas stažeeris Vantaa üliõpilane Tõnu Uusküla.

Raamatukogu töötajad esinesid 10 rahvusvahelisel konverentsil/seminaril kokku 14 ettekandega, välismaistes väljaannetes ilmus 17 uurimust/artiklit või ettekande kokkuvõtet.

Aasta jooksul arutati koostöövõimalusi Soome Hoiuraamatukoguga, sõlmimisel on koostööleping Göttingeni Ülikooli Raamatukoguga.

Raamatukogu osaleb kolmes rahvusvahelises kootööprojekti:

1) **“Handbuch des personalen Gelegenheitsschrifttums in europäischen Bibliotheken und Archiven”.**

Rahvusvaheline koostööleping 16.–18. sajandi saksakeelsete juhutrukiste registreerimiseks, kirjeldamiseks ja mikrofilmimiseks sõlmiti Osnabrücki Ülikooli ja Olmsi kirjastusega 1996. aastal (vt. aastaraamat '96, lk. 58–61). 1998. a. valminud andmebaaside “Tartu” ja “Dorpat” (kokku 5277 kirjet) ning M. Klökeri ja K. Hagena koostatud nimekirja alusel mikrofilmide valmistamiseni ei jõutud, kuna tööks vajaminev aparaat jõudis Saksamaalt Tartusse alles aasta lõpus.

2) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–1999→ (Vene aladel ilmunu). ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–1999→.**

Koostöö Soome Kodumaiste Keelte Uurimiskeskuse, Ungari TA Keeleteaduse Instituudi ja Hamburgi Ülikooliga (SLV) (lähemalt vt. VIII, 4).

3) **DIEPER (Digitised European PERiodicals)**

Rahvusvahelises koostööprojekti osalevad Kopenhaageni Kuninglik Raamatukogu, Frankfurdi *ABC-Datenservice*, Alam-Saksimaa Riigi- ja Ülikooliraamatukogu Göttingenis, Grazi Karl-Franzeni Ülikooli Raamatukogu, Kirjastus *Springer-Verlag Ltd & Co* Heidelbergis, Helsingi Ülikooli Raamatukogu, Leuveni Katoliku Ülikooli Raamatukogu (Belgia), René Descartes'i nim. Pariisi V Ülikooli Raamatukogu, Patra Ülikooli Raamatukogu (Kreeka), Siena Ülikooli informatsiooniteaduste osakond (Itaalia), Tartu Ülikooli Raamatukogu.

Projekti juht on Werner Schwartz ja tehniline juht Norbert Lossau Alam-Saksimaa Riigi- ja Ülikooliraamatukogust Göttingenis.

Projekt on kavandatud novembrist 1998 detsembrini 2000.

Projekti eesmärk on rajada virtuaalne raamatukogude võrk ja keskne otsingumootor, mille kaudu oleks võimalik leida juurdepääs erinevate Euroopa riikide või muu maailma retrospektiivselt digiteeritud perioodikale.

Raamatukogu on järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liige:

- Euroopa Teadusraamatukogude Ühendus (LIBER),
- Läänemeremaade raamatukogude ühendus *Bibliotheca Baltica*,
- Euroopa Meditsiiniraamatukogude Assotsiatsioon (EAHIL),
- Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude Assotsiatsioon (IAML),
- Euroopa Informatsiooni Assotsiatsioon (EIA) ja selle Balti- ja Põhjamaade haru.

XVI. Raamatukogu nõukogud, toimkonnad, kolleegiumid

1) Raamatukogu nõukogu

Koosseis: raamatukogu direktor P. Olesk (esimees ja liige kuni 14.03.), usuteaduskonna professor K. Kasemaa, õigusteaduskonna lektor V. Olle, arstiteaduskonna professor J. Harro, filosoofiateaduskonna dotsent V. Parve, bioloogia-geograafiateaduskonna lektor L. Ainsaar, füüsika-keemiateaduskonna dotsent U. Mäeorg, kehakultuuriteaduskonna vanemmetoodik M. Kivistik, matemaatikateaduskonna dotsent M. Abel, majandusteaduskonna professor M. Sörg, sotsiaalteaduskonna dotsent A. Pulver, filosoofiateaduskonna üliõpilane F. Puss, õigusteaduskonna üliõpilane K. Laurits, raamatukogu hoiuosakonna juhataja K. Jentson, raamatukogu teadusosakonna peatoimetaja R. Saukas.

Nõukogu koos ei käinud.

2) Raamatukogu meetodikanõukogu

Koosseis: H. Epner, M. Ilus, K. Kaugver, T. Kuusik, M. Kümnik, T. Liivamägi, E. Loorits, M. Meltsas, P. Olesk (esimees ja liige kuni 14.03.), M. Rand, U. Tõnnov, R. Saukas, Ü. Treikelder. Nõukogu koosolekuid protokollis S. Bachmann.

Metodikanõukogu pidas 5 koosolekut (21.05., 27.05., 31.05., 27.08., 30.08.), kus arutati struktuuriüksuste, toimkondade uusi nimesid ja ülesandeid, raamatukogu kasutamise eeskirja.

Otsustati

- lõpetada andmebaaside toimkonna tegevus ja luua infotehnoloogia toimkond;
- kiita heaks töötlusosakondade uus struktuur;
- nimetada osakonnad järgmiselt: kodumaise kirjanduse osakond, väliskirjanduse osakond, retrokataloogimise osakond, liigitamisosakond;
- võtta vastu raamatukogu kasutamise eeskirja uus, eelmisest põhjalikum ja detailsem redaktsioon, mis sätestab raamatukogukaardi endise lugejapileti asemel, sisekorra, laenutuskorra ja lugejate vastutuse.

3) Hoiutoimkond

Koosseis: V. Hiir, M. Ilus, K. Jalas (esimees), K. Jentson, V. Klement, K. Pai, M. Rand, V. Selge, K. Uri.

Toimus kolm koosolekut (14.09., 22.11., 22.12.), kus arutati anatoomiaatlaste ja Baeri kogu puhastamise ja säilitamisega seonduvaid probleeme, Eesti trükise säilitamist, restaureerimisprotokollide ja fotodokumentatsiooni hoidmist jm.

Otsustati,

- et unikaalsed anatoomiaatlastes tuleb puhastada ja desinfitseerida esmajärjekorras ning teha nendest 2000. aasta aprillis näitus koos ettekandepäevaga;
- et igast eestikeelsest trükisest säilitatakse kolm eksemplari, väga kasutatavatest 7–8, ülikooli trükistest 5;
- et restaureerimisprotokolle ja fotodokumentatsiooni hoitakse edaspidi ainult arhiivis ja taotletakse arhivaari töölevõtmist (0,5 ametikohta).

4) Andmebaaside toimikond

Koosseis: M. Ermel, K. Kaugver, L. Külv, M. Kümnik, H. Laanes, E. Loorits (esimees), K. Moont, U. Otsus, E. Taevere, Ü. Treikelder.

Toimikond pidas kolm koosolekut (29.01., 6.04., 6.05.), kus arutati raamatu ja perioodika optimaalset teed INNOPAC-i tingimustes, vanatrükise töötlemist ning ülikooli allasutustes oleva kirjanduse kataloogimist Tartu raamatukogude ühtsesse elektronkataloogi.

Otsustati,

- kuna kõik raamatuhood — eestikeelne trükis, võõrkeelne trükis — liiguvad erineva kiirusega ning et lühendada raamatu teed, pidada otstarbekaks komplekteerivate-kataloogivate osakondade moodustamist, kus koostatakse kohe täispikad originaalkirjed;
- et vanatrükise töötlemisel võetakse aluseks K. Kaugveri koostatud juhend ja luuakse vanatrükise terviklik andmebaas (aastani 1830), kus trükiseid ei märksõnastata;
- et ülikooli allasutustes olevat kirjandust hakkab minimaaltasandil ilma märksõnastamata kataloogima sealne raamatukoguhoidja/töötaja L. Külvi juhendamisel ja kontrolli all; varalised ja töökorralduslikud küsimused lahendatakse direktsiooni ja allasutuse juhataja vahel.

5) Kirje töögrupp

Koosseis: A. Espenberg, P. Ladva, E. Loorits (esimees), K. Moont, U. Otsus, A. Rämmer, S. Tänavots.

20.10. tegevust alustanud töögrupi ülesanneteks on aidata lahendada kataloogimisalaseid probleeme, võtta vastu otsuseid Rahvusraamatukoguga konsulteerides, koostada või muretseda kataloogijatele vajaminevaid abimaterjale.

Töögrupp pidas 6 koosolekut (20.10., 27.10., 3.11., 17.11., 24.11., 15.12.), kus arutati läbi ja võeti vastu järgmised tööjuhendid:

- “Segateavikute kataloogimise juhend” (S. Tänavots, K. Moont),
- “Separaatide kataloogimise juhend” (P. Ladva, K. Moont),
- “Alligaadid (konvoluudid) INNOPAC-is” (A. Rämmer),
- täiendused ISBD(M) alternatiivsetele reeglitele ja juhendile “Raamat USMARC-is” (E. Loorits).

6) Bibliograafia- ja infotöö toimikond

Koosseis: M. Kümnik, A. Laumets (esimees), M. Meltsas, L. Teedema.

Toimikonna kolmel koosolekul arutati artiklikirjeid INNOPAC-is, tutvuti H. Tankleri juhendamisel koostatava andmebaasiga “Tartu ülikoolis aastatel 1802–1918 töötanud täppisteadlaste tööde bibliograafia” ja kirjastuse “Elsevier” elektrooniliste ajakirjadega ning otsinguvõimalustega neist.

7) Teenindustoimikond

Koosseis: Olga Einasto (alates 18.08.), Malle Ernits, Mare-Nelli Ilus (esimees), Lilia Külv, Maria Luštšik, Sirje Madisson, Mari Murdvee (alates 1.10.), Ülle Must, Leili Punga (kuni 30.09.), Endla Schasmin (kuni 31.07.), Piret Zettur, Svea Pärsimägi, Lea Teedema, Maret Vanamb.

Lugejateenindusega seotud küsimuste arutamiseks ja koosotsustamist vajavate problee-

mide lahendamiseks moodustati 25. maist teenindustoimkond, mille liikmed esindavad kõiki raamatukoguteenust pakkuvaid valdkondi raamatukogus. Töökoosolekud toimusid iga kuu.

Arutati

- kooskõlastamist vajavaid probleeme seoses üleminekuga elektroonilisele süsteemile,
- teavikute kasutamise juhendit,
- elektroonilise kataloogi kasutamise juhendit (koost. Ü. Treikelder),
- lugejakonverentsile laekunud kirjades ning küsimustes olevaid ettepanekuid ja pretensioone ning püüti leida võimalusi olukorra parandamiseks.

8) Kirjastuskolleegium

Koosseis: M. Ermel, S. Issakov, M. Kümnik, T. Liivamägi (alates 01.07.), P. Olesk, M. Rand, R. Saukas, U. Tõnnov.

Toimus 3 koosolekut (19.03., 30.11., 22.12.), kus arutati kahte valminud väljaannet: "Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1998", "Eestikeelsed maakaardid kuni 1940. aastani", U. Ivaski kirjavahetuse publitseerimise vajadust/võimalikkust, E.-L. Jaansoniga valmiva käsikirja "Tartu ülikooli trükikoja toodang 1632–1710" struktuuri, raamatukogu lähiaastate kirjastusplaani. Kaks esimest arutluse all olnud väljaannet ilmusid aruandeaasta jooksul.

9) Eesti Raamatu Aasta töörühm

Koosseis: M. Ermel, M. Kümnik, M. Rand, R. Saukas, I. Smuškina, U. Tõnnov.

Peeti kaheksa koosolekut. Koostati ERA ürituste plaan raamatukogus, taotlused nende finantseerimiseks, jälgiti näituste jm. ürituste ettevalmistuste kulgu. M. Ermel peakomitee liikmena teavitas toimkonda olulisematest vastuvõetud otsustest.

10) Veebitoimkond

Koosseis: M. Ilus, T. Kuusik, M. Liivamägi, T. Liivamägi, M. Meltsas, Ü. Must, M. Pulver (esimees), R. Saukas, V. Seiler, I. Smuškina, Ü. Treikelder.

Ajutise veebitoimkonna ülesandeks oli raamatukogu kodulehekülje struktuuri ülevaatamine ja uue kujunduse hindamine.

XVII. Töötajate enesetäiendamine

Ljudmila Dubjeva kaitses magistriväitekirja "Traditsiooniliste infootsüsteemide kujunemine Tartu Ülikooli Raamatukogus 19. saj. – 20. saj. algul" (juhendaja M. Aasmets, oponendid L. Aarma, H. Tankler). Talle omistati *magister artium*'i teaduslik kraad raamatukogunduse erialal (25.05.).

TPÜ infoteaduste osakonna juures õpivad doktorantuuris Ü. Must ja O. Teder, magistrantuuris T. Liivamägi ja M. Poljakov. TÜ eesti keele õppetooli juures on magistrantuuris K. Pai. I. Kukel valmis magistritöö teemal "17. saj. hollandi joonistus Tartu Ülikoolis. Ajalugu ja atribueerimisprobleemid".

Tartu Ülikoolis õpivad geograafiateaduskonna õpetajakoolituses E. Leesik, eesti filoloogiat S. Toomla ja K. Pettai. Tartu Teoloogia Akadeemia III kursusel õpib Maie Fedin.

Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse ja infoteaduste erialal õpivad S. Plaksi, S. Pärsimägi, A. Tomingas.

Raamatukogus korraldatud õppustel oli peatähelepanu all INNOPAC-iga seotud temaatika — USMARC-kirje, teavikute kirjeldamine vastavalt rahvusvahelisele standardile (ISBD-le) ja kataloogimisreeglitele (AACR-le) kataloogijatele ja lühikirjete koostajatele, kataloogimise algkursus töötajatele, kes alustasid originaalkirjete koostamist.

Arvutialast koolitust saadi raamatukogus organiseeritud *Excel*'i, *Word*'i (algajaile, edasijõudnuile) ja Interneti-kursustel, samuti tasulistel kursustel ülikooli arvutuskeskuses.

Kursusel "Ametialane suhtlemine saksa keeles" osalesid T. Kolk ja K. Uri, kursusel "Ametialane suhtlemine inglise keeles" Kertu Uri.

Arvukalt kasutati võimalusi enesetäiendamiseks välismaal. Helsingi ÜR-iga käis tutvumas 13, Stockholmi ÜR-iga 6 töötajat, Helsingi Ülikooli teabepäeval "EL 5. raamprogramm" osales 4 inimest, ERÜ vanaraamatu toimkonna ja Helsingi ÜR-i korraldatud seminarist võttis osa 3 töötajat, pikemaajaliselt täiendasid end Pennsylvanias M. Liivamägi, M. Meltsas, Göttingenis K. Kaugver, Ü. Mölder, Grazis M. Davõdov.

Personalikoolituse organisaator M. Ermel koostas koolituskava "Raamatukogunduse ja informatsiooninduse alused", mis rahapuudusel rakendamata jäi.

Koduleheküljel uuendatakse süstemaatiliselt nimestikku raamatukokku saabunud erialasest uudiskirjandusest, mis sisaldab peamiselt välisajakirjade artikleid. INTRA-s avati rubriik "Erialateave", milles oli aasta lõpuks 12 refereeringut lugejauuringuga jms. seotud välisajakirjade artiklitest.

XVIII. Ametiühing

Lükkmeid 141, eelmisel aastal 149.

Büroo koosseis: M. Konson (usaldusisik, palgaküsimused), H. Luik (lastetöö), A. Rämmer (töökaitse), L. Teedema (sekretär, kultuuritöö), K. Uri (palgaküsimused). 3.12. toimunud aruande-valimiskoosolekul valiti uus büroo koosseisus: M. Konson (usaldusisik), H. Luik (lastetöö), A. Rämmer (töökaitse), L. Teedema (kultuuritöö), S. Bachmann (kultuuritöö), M. Veromann (palgaküsimused).

Ametiühingualasest koolitusest koostöös EAKL-iga võtsid osa M. Poljakov, M. Konson, L. Teedema, H. Luik, E. Sarap. Ametiühingu tööd tutvustas ajakirjanduses M. Poljakov. Tegutsesid laste laulu- ja mänguring ning õmblusring.

Põhiprobleemiks oli töö- ja palgatingimuste parandamine. 31.05. saadeti Riigikogule, Valitsusele ja Presidendile ettepanekud 1) korrastamiseks seadusandlikult teadusraamatukogude võrk, 2) taotlemaks TÜR-ile riigieelarvesse oma rida sarnaselt Eesti Rahvusraamatukoguga. Paraku palgaprobleemile lahendust ei leitud.

Üritused, ettevõtmised:

- emadepäeva tähistamine väikese kontserdiga; 1. septembril kooli minevad lapsed said ametiühingu poolt kingituseks 500-kroonise ostukaardi;
- raamatukogu aastapäeva tähistamine piknikuga Kabinas;
- ekskursion Karula rahvusparki;
- TÜ a/ü esimehe A. Jakobsoni loeng "Olukord tööturul";
- töötajate jõulupidu.